

UNELE ASPECTE REFERITOARE LA REGLEMENTAREA IMPREVIZIBILULUI ÎN DREPT (ROMAN ȘI ACTUAL)

*George DOMOCOȘ, student
Facultatea de Drept, Universitatea din București*

Abstract

The necessities derived from the dynamic of social relations included, ever since the dawn of mankind, effective and just solutions to various events which could have not reasonably been foreseen by people. That being given, Roman jurists, in their assiduous mission to establish the necessary laws so as to make living together according to the social contract possible, have paid significant attention to these occurrences, which have therefore, through thorough legislation, been transformed into veritable concepts of law. While being the foundation of numerous aspects of modern civilisation, but especially of the judicial system, the Roman writings have visibly influenced the contemporary normative reality, considering that the principles and definitions devised in ancient law still find themselves being more or less directly applied.

Keywords: *fortuitous case, force majeure, roman private law, liability.*

Finalitatea firească a nașterii obligațiilor corelative unor drepturi subiective civile este executarea lor spre satisfacția comună a părților. Cu toate acestea, în misiunea sa de a reglementa un spectru cât mai larg de situații sociale ivite în existența firească a oamenilor, dreptul trebuie (să încerce) să aibă în vedere toate ipotezele posibile, inclusiv cele izvorâte din devieri de la viitorul previzibil imaginat de părți.

Referitor la materia obligațiilor, neexecutarea acestora dă naștere la modificări în raporturile juridice existente, iar cazurile care o determină, precum și soluțiile juridice la pretențiile subiectelor de drept, au fost reglementate amănunțit în dreptul privat roman. Deși realitățile în care acesta s-a aplicat erau ale unei societăți antice și prin excelență conservatoare, principiile ce au fost statuate și împământenite prin aplicare au supraviețuit schimbărilor istorice, sociale, culturale și tehnologice și își continuă existența ca fundamente ale ordinii juridice în multe state evaluate.

Brevitatis causa, definițiile generice ale cazului fortuit și ale forței majore sunt „un fapt neprevăzut care a intervenit fără voința debitorului, deși acesta a luat măsuri firești de protecție a lucrului datorat”, respectiv „un eveniment neprevăzut și de nestăvilit căruia nimic nu i se poate opune”.

Menționate în opera legislativă a Împăratului Justinian, cazul fortuit și forța majoră sunt două situații relevante care pot apărea în legătură cu neexecutarea obligațiilor. *Prima facie* acestea se referă la un factor unic, elementul imprevizibil; în virtutea acestui fapt, unii autori nu rețin o distincție semnificativă între cele două entități, (care s-au remarcat totuși ca fiind diferite în dreptul civil român), analizându-le sub un “termen umbrelă” : *casus* e un accident, un eveniment care s-a întâmplat fără intervenție sau vină umană, care îl împiedică pe debitor de a-și executa prestația, fapt pentru care nu poate fi ținut să răspundă însă¹.

Cu toate acestea, cărturarii germani ai secolului al XIX-lea au introdus o diferență majoră între *casus maior* și *casus minor*: acesta din urmă includea evenimente care nu erau absolut imprevizibile și deci de neevitat, ci mai degrabă acelea pentru care un debitor ce ar fi răspuns pentru *culpa* nu răspunde². Această prezentare dihotomică a fost, se pare, preluată de profesorii români de drept roman, care sintetizează criteriul de distincție astfel: cazul fortuit poate fi prevenit prin măsuri excepționale de pază, dar forța majoră nu poate fi prevenită indiferent ce măsuri s-ar lua³.

Pentru a vedea cum înțelegeau să aplice romanii aceste derogări de la regulă în practica judiciară este oportună citarea⁴ unui verdict dat de împăratul Antoninus Pius în situația unui cetățean care a închiriat o turmă de oi, care au fost mai apoi furate de tâlhari, soluție dată sub forma unei scrisori adresate împrumutatului: „dacă poți arăta că acele capre au fost furate fără nicio implicare din partea ta, nu vei putea fi obligat să răspunzi printr-o acțiune pe baza contractului, iar dacă deja ai plătit chiria pentru orice perioadă de timp, banii nu erau datorăți și îi poți recupera legal”. Se observă deci că împăratul nu numai îl exonerează de răspundere contractuală pe debitor, ci clasifică orice prestație a sa ca fiind plată nedatorată, cu urmările specifice. În opinia noastră, această soluție este una ce poate fi înțeleasă nu doar prin prisma principiilor dreptului, ci chiar și prin „bunul simț juridic personal”.

După cum a fost demonstrat în nenumărate studii, influența majoră a dreptului roman postclasic este vizibilă în dreptul pozitiv românesc încă de la începutul său, persistând chiar și în cele mai recente acte normative. Astfel, Noul Cod Civil⁵ reiterează în articolul 1531 o regulă cu fundament atât istoric, cât și etic: „Dacă legea nu prevede altfel sau părțile nu convin contrariul, răspunderea este înlăturată atunci când prejudiciul este cauzat de forță majoră sau de caz

¹ Adolf Berger, *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, Philadelphia, 1991, pag. 382.

² Nils Jansen, Reinhard Zimmermann, *Commentaries on European Contract Laws*, Oxford, 2018, pag. 1168.

³ Emil Molcuț, *Drept privat roman*, Universul Juridic, București, 2011, pag. 200.

⁴ Paul Du Plessis, *Letting and Hiring in Roman Legal Thought: 27 BCE - 284 CE*, Leiden, 2012, pag. 47.

⁵ Legea nr. 287 din 17 iulie 2009 privind Codul civil, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 511 din 24 iulie 2009, Partea I.

fortuit.”- dezvoltare a adagiului *casus a nullo praestatur*; acest articol include totodată o definiție legală a celor două concepte, formulare criticată însă de unii doctrinari⁶.

Ce este cu deosebit interesant privind aceste instituții este că prin aplicarea lor la diverse ramuri juridice au căpătat un soi de statut *sui generis*, putând fi privite atât ca cauze de înlăturare a răspunderii pentru neexecutarea obligațiilor civile, cât și ca cauze de înlăturare a caracterului penal al faptei (în reglementarea anterioară), ori *de lege lata* de neimputabilitate, în domeniul legii penale. Așa fiind, articolul 31 din Noul Cod Penal⁷ prevede că „Nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală al cărei rezultat e consecința unei împrejurări care nu putea fi prevăzută”. Trebuie observat însă, că deși denumirea marginală a articolului face referire terminologic la așa-numitul „caz fortuit (=casus minor)” de pe tărâmul dreptului privat, norma acoperă *de facto* toate situațiile ce sunt caracterizate prin imprevizibilitate. Acest lucru are o justificare logică, căci, așa cum se arată în doctrină⁸, o atare diferențiere ar fi inutilă, toate împrejurările obiectiv imprevizibile care provoacă rezultatul fiind susceptibile de același tratament juridic.

Așadar, analizând relația dintre acțiunile și omisiunile subiectelor de drept și evenimentele exterioare ce le afectează, creatorii dreptului roman au reușit, și prin conturarea acestor două instituții juridice, să contribuie la îndeplinirea chintesenței scopului dreptului- realizarea dreptății în spiritul justului și al echității.

---

⁶ Pentru critică, a se vedea Marian Nicolae, *Drept civil. Teoria Generală. Vol. II. Teoria drepturilor subiective civile*, Solomon, 2018, pag. 866.

⁷ Legea nr.286 din 17 iulie 2009 privind Codul penal, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 510 din 24 iulie 2009, Partea I.

⁸ George Antoniu, Tudorel Toader (coordonatori) și colectiv, comentariu de Viorel Pașca, *Explicațiile Noului Cod Penal- Vol. I*, Universul Juridic, 2015, pag. 298.